VESPUCCI EN OJEDA IN DE GESCHIEDENIS VAN CURAÇAO

DOOR

W. R. MENKMAN

Hetgeen ik in den achttienden jaargang (No. 2) van dit tijdschrift heb medegedeeld aangaande het verhaal der ontdekking van Curaçao ¹⁾ vereischt correctie en — ter wille van een goed begrip van zaken — ook aanvulling en toelichting.

Amerigo Vespucci, geboren te Florence 1451, overleden te Sevilla 1512, kwam als jonge man in relatie met het aanzienlijke Florentijnsche handelshuis van Lorenzo & Giovanni di Piero Francesco de' Medici; hij moet eind 1491 naar Spanje zijn gegaan en deed in 1492 te Sevilla zaken voor genoemd huis.

Destijds waren in Andalucia ook andere Florentijnsche kooplieden gevestigd, onder welke Juanoto Berardi, vriend en vertrouweling van Columbus. Berardi werd herhaaldelijk door de Kroon belast met de voorbereiding van reizen naar Española, o.a. met den aankoop van een schip ten behoeve van Columbus' tweede reis (1493).

Te Sevilla bekend geraakt met zijn landsman Berardi en weldra diens medewerker geworden, kwam bij Vespucci de wensch op, den handel vaarwel te zeggen en aan ontdekkingsreizen te gaan deelnemen.

De veel besproken kwestie der eerste reis van Vespucci (1497-1498), waarmede de geschiedenis van Curaçao niet in verband staat, interesseert ons voor het oogenblik alleen in zóóver, dat onze Florentijn, wanneer hij een ter zee onervaren man geweest was, allicht niet in aanmerking zou gekomen zijn om de reis van 1499 (met Ojeda) mede te maken als „piloto”, in dezelfde functie dus als de beroemde Cantabriër Juan de la Cosa — die reeds met Columbus gevaren had — en eenige anderen, onder welke, volgens

¹⁾ Curaçao, zijn naam en zijn taal, blz. 42.

Vignaud ¹⁾, Bartolomé Roldán, eveneens een gewezen metgezel van Columbus en wel op diens eerste reis.

Hoeveel reizen Vespucci in het geheel gemaakt heeft (voor Spaansche en Portugeesche rekening), is niet met zekerheid bekend, maar op 24 April 1505 werd hij door de Koningin van Castilië en Leon (Juana la Loca) genaturaliseerd; ongeveer in dezen tijd valt ook zijn huwelijk met een Spaansche, Maria Cerezo. Bij Koninklijke cédula van 22 Maart 1508 werd aan „Amérigo Vespuche”, inwoner van Sevilla, een zeker salaris toegelegd, als „piloto mayor” der in 1503 in laatstgenoemde stad opgerichte Casa de la contratacion de las Indias, in welke functie „Amérigo Despuchi”, blijkens de instructie der Koningin van 6 Augustus 1508, belast was met het examineeren der pilotos die reizen zouden ondernemen over de „mar Océano” naar de eilanden en het vasteland van H.M. „en la parte de las Indias” en met het samenstellen van een „Padron Real”, een algemeene beschrijving der tot dusver ontdekte landen en eilanden der Indias, tot Doña Juana's rijk behorende, welke beschrijving (zeilaanwijzing, zouden wij zeggen) in den vervolge gebruikt zou moeten worden, met uitsluiting van elken anderen padrón, voor de vaart op het Spaansche deel der nieuwe wereld.

Vespucci bekleedde de genoemde functie tot zijn dood. Henry Vignaud noemt hem een der eerste cosmografen, zoo niet de eerste van zijn tijd. In den titel der Nederlandsche bewerking (Antwerpen 1506 of 1508) van Vespucci's *Mundus Novus* wordt hij genoemd de „alderbeste(n) pyloet, ofte seekender d' werelt”.

Er is niet gebleken dat tijdgenooten ooit Vespucci's rechtschapenheid of bekwaamheid in twijfel getrokken of hem de eer zijner ontdekkingen betwist hebben. Sebastiano Caboto en Petrus Martyr (Pietro Martire d'Anghiera) kenden blijkbaar Vespucci's reputatie van kundigheid; Columbus stak in een brief aan Don Diego, zijn zoon, (Sevilla 5 Februari 1505) de loftrumpet van Vespucci, die blijkbaar aangeboden had bij de autoriteiten de belangen des Admiraals voor te staan. Inderdaad, Vespucci was geenszins de „oscuro aventurero”, waarvoor een Venezolaansch historicus, of de bedrieger, waarvoor anderen hem uitgemaakt hebben.

Vignaud beschrijft Vespucci als niet bescheiden, maar ook niet ambitieus; hij heeft zich nooit beroemd op de diensten, door hem aan de Kroon bewezen en zelf part noch deel gehad aan de vinding

¹⁾ Henry Vignaud. *Améric Vespuce (Recueil de voyages et de documents etc.)*. Parijs 1917.

van Waldseemüller, om het nieuwe continent den naam America te geven. Het is overigens zeer begrijpelijk dat het geleerde gezelschap te St. Dié, waartoe laatstgenoemde behoorde, meer onder den indruk was van de ontdekking van een nieuw vasteland, waarvan men voor het eerst door een geschrift van Vespucci kennis kreeg, dan van het vinden van tot dusver onbekende eilanden, door Columbus.

Dat die eilanden tot Azië zouden behooren geloofde alleen Columbus zelf, doch zij konden heel goed op den weg náár Azië liggen; dat vasteland evenwel werd in Vespucci's geschrift (*Quatuor Navigationes*) tezamen met de talrijke eilanden, welke de schrijver beweerde gevonden te hebben, beschreven als in de oudheid onbekend.

Was Vespucci geen veroveraar, doch alleen cosmograaf en nauticus, Alonso de Hojeda — of Ojeda, zooals de moderne Spanjaarden schrijven — was een der „Varones ilustres del Nuevo Mundo”, stoutmoedig, baatzuchtig en avontuurlijk, zooals alle „conquistadores”. Het is goed dit verschil in het oog te houden, wanneer het gaat om de respectieve betrouwbaarheid van den eenen en den anderen ontdekker.

Hojeda werd geboren te Cuenca (1470) en was dus een Castiliaan; hij stierf op het eiland Española in 1515 of 1516. Volle neef en naamgenoot van den inquisiteur Hojeda en beschermeling van den aartsdeken van Sevilla, Juan Rodríguez de Fonseca, welke laatste, dien wij ook tegenkomen als bisschop van Badajoz, Palenzia, Córdoba en Burgos, in zijn kwaliteit van lid van den Koninklijken raad zooveel bevelen der Kroon uit te voeren had in verband met de ontdekkingsreizen, ontbrak het Alonso junior, reeds als jongeling om zijn roekelooze dapperheid bekend, niet aan de gelegenheid om een avontuurlijke loopbaan te aanvaarden. Wij vinden hem dan ook reeds in 1493, dus op 23-jarigen leeftijd, vermeld als bevelhebber van een der karveelen, behorende tot de tweede expeditie van Columbus.

Al tijdens den overtocht onderscheidde Hojeda zich bij een treffen met inboorlingen en, eenmaal op Española aangekomen, bewees hij den Admiraal belangrijke diensten, zoowel bij de exploratie van het eiland als in den krijg met de Indianen.

Hojeda bleef eenige jaren op Española, waar een der broeders van den Admiraal in diens afwezigheid het oppergezag uitoefende, doch was in Spanje terug, toen aldaar de resultaten bekend werden van Columbus' derden tocht, resultaten, welke zoozeer de

aandacht gevestigd hebben op de wonderen der nieuwe landen aan de overzijde van den oceaen.

Reeds in 1495 (Real Provision 10 April) was de vaart op die landen onder zekere restricties voor al 's Konings onderdanen opengesteld, doch het waren vooral de berichten, welke Columbus overgezonden had betreffende Pária, het eiland Margarita en de Golfo de las Perlas (1498), die prikkelden tot het ondernemen van ontdekkingsreizen. Het is goed er even op te wijzen, dat *descubrir* = ontdekken ook gebruikt werd in de beteekenis van *explooreren*; men ging niet op reis met een wetenschappelijk doel voor oogen, maar om goud, parels en verfhout te bemachtigen.

Hojeda was de eerste die van het nieuwe octrooi gebruik maakte; hij moet van Juan R. de Fonseca, als gemachtigde van Sus Altezas (de Reyes Católicos) een licentie bekomen hebben om met drie of vier schepen van Cadix uit te zeilen en had inzage gehad van de kaart, door Columbus aan de Kroon toegezonden. Het was deze reis, in Mei 1499 aangevangen, welke voor de geschiedenis van Curaçao van belang is en door Vespucci en Cosa medegemaakt werd.

Dat Hojeda, de houder der licentie, de leider der expeditie was, spreekt van zelf, hoewel wij in de officieele documenten wel eens eerst den naam van Cosa en daarna dien van Hojeda genoemd vinden. Of men, na den overtocht over den oceaen, ergens in de Guianas aankwam (Essequibo-, Suriname-, of Marowijnrivier), zooals uit latere verklaringen van Hojeda afgeleid is, dan wel bij Kaap San Roque aanlandde, zooals de Vespucciaansche berichten doen vermoeden, dus in het tegenwoordige Brazilië, waar Spaansche schepen na het verdrag van Tordesillas (1494) niet komen mochten, als zijnde Portugeesch gebied, is een vraag, waarmede wij ons voor het oogenblik niet bezig behoeven te houden.

Na terugkomst van deze reis, welke geen groote voordeelen schijnt opgeleverd te hebben, vertrok Hojeda begin 1502 voor een tweeden tocht, waarop de verkenning naar het westen tot in de buurt van Kaap La Vela voortgezet werd en Curaçao wederom althans gepasseerd moet zijn. Vóór den aanvang der reis was Hojeda benoemd tot gouverneur van „la isla de Caquivacoa” (Kaap Chichivacoa op het schiereiland Goajira), zooals blijkt uit de op 8 en 10 Juni 1501 te Granada door Don Fernando en Doña Isabel uitgevaardigde beschikkingen ¹⁾. De machtiging tot het ondernemen dezer reis was wederom verleend door tusschen-

¹⁾ M. Fernandes de Navarrete. Coleccion de los viages. III.

komst van Juan Rodríguez de Fonseca, bisschop van Córdoba.

Hojeda beleefde op deze expeditie vele wederwaardigheden; men stak ten slotte van de vaste kust naar Española over, waar een proces gevoerd werd tusschen Hojeda en de mededeelnemers der reis.

Wanneer Hojeda in Spanje terugkwam is niet bekend, evenmin of hij eenig gebruik gemaakt heeft van verschillende hem door de Kroon geschonken rechten. Zoo was hem een zekere oppervlakte lands toebedeeld op Española, blijkbaar met de bedoeling dat hij uit de opbrengst daarvan de kosten zou kunnen bestrijden der vestiging op het vasteland, waar destijds — en dat is zeker merkwaardig — reeds Engelschen verschenen waren als concurreerende kolonisten of veroveraars. Van hetgeen men in de golf van Venezuela en op Goajira beleefde is verder interessant, dat men van Coquibacoa, waar men water laadde, een Indiaansche vrouw wegvoerde, en dat men verderop in een haven, welke men Santa Cruz noemde (volgens Navarrete waarschijnlijk Bahia Honda, aan de westkust van Goajira), een Spanjaard ontmoette, die reeds 13 maanden in het land vertoefde. Deze Spanjaard was al een eind verder westwaarts geweest; hij was nl. in de buurt van Sta. Marta achtergelaten door Rodrigo Galván de Bastidas, die in 1500 uitgezeld was en het tot de golf van Darien gebracht had.

Hojeda moet nog een derde reis gemaakt hebben, wederom naar de vaste kust, o.a. de golf van Urabá; van de resultaten dezer reis is echter niet veel bekend.

Zich daarna gevestigd hebbende op Española, ontving Hojeda op laatstgenoemd eiland het bericht, overgebracht door Juan de la Cosa, dat de Koningin (Doña Juana) eerstgenoemde tot kapitein en gouverneur van Urabá benoemd had en laatstgenoemde tot zijn stadhouder aldaar en alguacil mayor, welke laatste, tamenlijk fictieve(?) functie deze reeds sedert 1503 bekleedde (Koninklijke cédulas van 3 April 1503, 9 en 17 Juni 1508 ¹⁾). Cosa, die thans reeds heel wat diensten bewezen had, in verband met de exploratie der nieuwe wereld (reizen met Columbus, Hojeda en Bastidas, wereldkaart van 1500), mocht zeker wel op een Koninklijke onderscheiding aanspraak maken.

Uit de acten, waarin wederom van de ambtelijke medewerking van Bisschop Fonseca blijkt, zien wij dat het gouvernement van Hojeda zich uit zou strekken van Cabo de la Vela tot de golf van Urabá (het gebied Nueva Andalucía) en dat van Diego de Nicuesa,

¹⁾ Navarrete. Col. viages. III.

die tegelijkertijd tot gouverneur benoemd werd, van de golf van Urabá tot Kaap Gracias á Dios (het gebied Castilla del Oro).

Hojeda, die niet in gunstige finantieele omstandigheden verkeerde, werd door anderen in staat gesteld om uit Española een expeditie naar zijn nieuwe gouvernement te ondernemen, welke expeditie in November 1509 aanving. De voornaamste gebeurtenissen waren, dat eerst Cosa sneuvelde bij een treffen met de Indianen in de buurt van het tegenwoordige Cartagena en dat daarna aan de golf van Urabá een nederzetting, beschermd door een fort, gesticht werd, waaraan de naam San Sebastián gegeven werd. Volgens Francisco López de Gómara ¹⁾ zou deze stichting reeds in 1508 hebben plaats gehad (wat niet klopt) en zou dit San Sebastián de eerste Europeesche vestiging op het vasteland der nieuwe wereld geweest zijn; Columbus echter had op zijn vierde reis reeds op de landengte van Panamá een nederzetting onder zijn broeder Bartolomé achtergelaten (Belén, Januari 1503), welke echter kort daarop weder ontruimd worden moest.

In het verhaal der mislukking van de vestiging der Spanjaarden in Urabá, waar de bevolking vijandig gezind en krijgshaftig van aard was, behoeft hier niet te worden getreden. Hojeda kwam, na veel wederwaardigheden, op Española terug, waar direct weder een proces tegen hem begonnen en ook een aanslag op zijn leven gepleegd werd.

Het is zeker dat hij in 1513 te Santo Domingo vertoefde en enkele jaren later in armoede overleed.

Hojeda heeft zich herhaaldelijk te verdedigen gehad tegen beschuldigingen — soms gemotiveerd, soms ongemotiveerde — van wreedheden en andere misdragingen tegenover de inboorlingen, zeeroof, roekeloosheid en ontrouw tegenover tochtgenooten. Het is hem echter steeds gelukt zich tegenover de autoriteiten te verantwoorden. Van de historieschrijvers was vooral tegen hem ingenomen Las Casas, die echter van de conquistadores in het algemeen niet veel goeds te vertellen wist.

De veroveraars, die in 1499 en daarna naar Tierra Firme trokken, hebben geen reisverhalen nagelaten; wanneer wij willen trachten iets naders aangaande de ontdekking van Curaçao te weten te komen, staan ons ten dienste de Vespucciaansche brieven en de processueele verklaringen van Hojeda en anderen.

Vespucci, die, zooals wij gezien hebben, niet tot de klasse der

¹⁾ Annales del Emperador Carlos Quinto.

conquistadores, maar tot die der geografen (cosmografen zeide men in zijn tijd) en nautici behoorde, schijnt het voornemen gehad te hebben uitgewerkte verhalen zijner reizen op te stellen, maar daarvan is nimmer iets gevonden. Dat hij zich in particuliere brieven aan vrienden en beschermers over zijn ervaringen uitsprak, zonder daarbij van zekere pretenties te doen blijken, geeft aan zijn mededeelingen een cachet van betrouwbaarheid, maar tevens van voorloopigheid en onvolledigheid. Verder moet bedacht worden dat het niet gaat om handschriften, maar om publicaties van handschriften, waarvan de authenticiteit beoordeeld worden moet naar het tijdstip der verschijning in druk en naar het verband met andere gegevens.

De verklaringen van Hojeda en anderen werden afgelegd ten overstaan van autoriteiten en hebben gediend in een proces tusschen den procureur des Konings en de zonen van Columbus, aangevangen kort na den dood des Admiraals († 1506) en eerst omstreeks twintig jaar later beëindigd. Waar het in dit proces om ging, was de vraag, of Columbus al dan niet geacht kon worden op zijn derde reis *Tierra Firme* en het eiland *Margarita* ontdekt te hebben, in de strengere beteekenis dan die van gezien of uit de verte verkend. De stukken, waarin deze verklaringen vastgelegd werden, zijn in de Spaansche koloniale archieven bewaard en over de authenticiteit valt natuurlijk niet te twisten.

Van de Vespucciaansche brieven is de oudste (*Mundus Novus*) reeds genoemd. Deze brief, gericht aan Lorenzo di Piero Francesco de' Medici, bevat het verhaal eener reis van 1501-1502 voor Portugeesche rekening naar het Zuidelijk deel van het nieuwe vasteland en interesseert ons dus voor het oogenblik niet.

Voor ons doel gaat het in de eerste plaats om den tweeden brief, waarin vier achtereenvolgende reizen beschreven worden, op den tweeden waarvan het eiland der reuzen bezocht werd. Deze brief, oorspronkelijk in het Italiaansch geschreven en in de litteratuur bekend als de *Lettera*, werd 4 September 1504 te Lissabon gedagteekend en was klaarblijkelijk bestemd voor Piero di Tomasso Soderini, van 1502 tot 1512 gonfaloniere van Florence, een oud-studiegenoot van Vespucci. Bedoelde brief moet in 1505 of 1506 te Florence in druk verschenen zijn, slechts één editie beleefd hebben en dan nog wel een van slechts weinig exemplaren.

De aandacht moet destijds van dezen brief afgeleid zijn door de publicatie, slechts heel weinig later (in 1507), van een anderen, die eigenlijk dezelfde was, in Waldseemüller's *Cosmographiae Introductio*. De uitgave van dit boekje hield verband met de actie van

een geleerd genootschap te Saint Dié in de Vogezen, dat zich gezet had aan een herziening van den Ptolemeus, welke in 1475 uit het Grieksch in het Latijn vertaald was en waarvan men nu een nieuwe bewerking wilde uitgeven, natuurlijk eveneens in het Latijn, aangevuld met de recente nieuwe ontdekkingen op aardrijkskundig gebied.

René II, Hertog van Lotharingen en de beschermheer van het genootschap, ontving uit Portugal een in het Fransch geschreven relaas aangaande vier reizen, welk relaas hij ter beschikking van het genootschap stelde. Een der leden vertaalde dit relaas in het Latijn en Martin Waldseemüller (in de geleerde wereld bekend als Ilacomilus) nam deze vertaling op in de *Cosmographiae Introductio*, of liever voegde haar daaraan toe, onder den titel *Quatuor Americi Vesputii navigationes*; tevens werd, in het zevende hoofdstuk van het boekje, het denkbeeld geopperd, aan het door Vespucci ontdekte deel der wereld den naam America te geven.

In dezen Latijnschen brief (de Fransche tekst is nimmer teruggevonden) komt iets vreemds voor, de opdracht nl. aan Renato (René II van Lotharingen) en de verwijzing naar de jeugd van schrijver en geadresseerde, toen zij tezamen het onderricht volgden van zekeren geestelijke, Giorgio Antonio Vespucci, een bloedverwant van Amerigo. Vergelijking met de Lettera doet zien, dat de uit het Italiaansch in het Fransch vertaalde brief aan René eenvoudig een overzetting moet geweest zijn van den brief aan Soderini, waarin de schrijver, of de eerste vertaler, eenvoudig de opdracht veranderd heeft, zonder zich om de jeugdherinnering, welke natuurlijk niet ook op Hertog René kon slaan, te bekommeren.

Het is logisch, dat moderne historici de Lettera beschouwen als origineel en authentiek en de *Quatuor Navigationes* als een meer of minder geslaagde vertaling. Gelukkigerwijze bestaat er, wat de ons interesseerende tweede reis betreft, geen verschil van betekenissen tusschen den inhoud van het eene en dien van het andere stuk.

Ten slotte is er nog gevonden een in het Italiaansch geschreven brief, geheel op deze tweede reis betrekking hebbend, gedagtekend 18 Juli 1500, gericht aan Lorenzo de' Medici en ondertekend Amerigo Vespucci. Ditmaal hebben wij te doen met een handschrift, dat echter eerst in 1745 gepubliceerd is; het manuscript werd gevonden in een particuliere Italiaansche verzameling en de herkomst is nagegaan kunnen worden.

Deze brief, waarvan de inhoud in zoo belangrijke mate afwijkt van dien van Lettera en *Quatuor Navigationes*, heeft tot veel verwarring en misverstand aanleiding gegeven en groote schade toe-

gebracht aan Vespucci's reputatie. Varnhagen, de groote verdediger van den Florentijn, heeft dezen brief, na oculaire inspectie, eenvoudig voor een vervalsching verklaard ¹⁾.

Wat in dezen brief opvalt, is dat de geadresseerde erin toegesproken wordt als *Vostra Magnificenza* en *Magnifico Lorenzo*, terwijl Vespucci's beschermer, Lorenzo di Pier Francisco de' Medici, tot wien ook de *Mundus Novus* gericht was, niet Lorenzo il Magnifico was, de man die de souvereine macht in Florence uitgeoefend heeft, maar diens neef, een lid van den tak der familie die den handel trouw gebleven was en door den anderen tak vijandig behandeld werd (Lorenzo il Magnifico overleed in 1492, Lorenzo di Pier Francisco in 1503).

Willen wij de getuigenissen van verschillende deelnemers aan den tocht van 1499 met elkander vergelijken, dan is het allereerst van belang te onderzoeken of zij allen dezelfde zaken gezien kunnen hebben, m.a.w. of zij ook tezamen thuisgekomen zijn.

Nu is merkwaardig, dat volgens de *Lettera* en de *Quatuor Navigationes*, voor Vespucci de reis eindigde te Cadix op 8 September 1500, terwijl de brief van 18 Juli 1500, blijkens den aanhef na afloop der reis geschreven, natuurlijk een vroegeren datum van terugkomst zou doen veronderstellen, dan de in de twee eerstgenoemde bronnen gegevene en wel dien, waarop Hojeda te Cadix aangekomen moet zijn, nl. ± 15 Juni 1500. Hojeda echter heeft na het verlaten der vaste kust eenigen tijd op Española vertoefd, eerst te Yáquimo (Jacmel, volgens Columbus „puerto á donde es el Brasil”), waar hij begin September 1499 aangekomen zou zijn. Wegens de tegen H. gerezen verdenkingen — hij zou zich van verfhout en slaven hebben willen meester maken en de kolonisten tegen den Admiraal opgezet hebben — duurde Hojeda's verblijf op Española tamelijk lang, maar hij zou ten slotte, door den gouverneur van Xagua, Francisco Roldán Jiménez, tot rede gebracht zijn en beloofd hebben zijn reis te vervolgen, wat hij ook deed en waarna hij half Juni 1500 te Cadix aangekomen zou zijn. Dit alles wordt verteld door contemporaine geschiedschrijvers (Las Casas) en biografen van Columbus (Hernando Colón), die de correspondentie van den Admiraal kenden. Bovendien is er in het proces tusschen de Kroon en de erfgenamen van Columbus een verklaring afgelegd door zekeren Cristóbal García, die beweerde destijds te Santo Domingo vertoefd te hebben en te weten, dat Hojeda en

¹⁾ Amerigo Vespucci. Son caractère, ces écrits etc. Lima 1865. Weenen 1870.

Cosa op het eiland aankwamen in een boot („un barquete”), dat zij de schepen („los navíos”) verloren hadden en van slechts 15 à 20 man vergezeld waren, zijnde de overigen omgekomen of achtergebleven („se les habian muerto ó quedado).

Het oorspronkelijke reisgezelschap zou dus uiteengevallen zijn en daardoor kan een deel eerder in Spanje teruggekomen zijn dan de rest. Waar dan echter weder tegenover staat dat Vespucci in de Lettera vertelt, dat ook hij van de kust naar Española overstak („allisola dantiglia, che e, quessa che discoperse Christophal „colombo piu ani fa”), daar twee maanden en 17 dagen bleef en er veel vijandschap ondervond van de zijde der kolonisten van Columbus („trauagli con li medisimi christiani che en questa isola „stauano col Colombo”). Aangezien Vespucci verder zegt op 22 Juli van Antiglia (Española) vertrokken te zijn, zou hij er begin Mei 1500 — acht maanden na Hojeda — aangekomen zijn, maar toch gedeeld hebben in de vijandige gezindheid, welke Hojeda zich op het eiland op den hals gehaald had.

Wat Cosa betreft, deze kan inderdaad beter met Hojeda half Juni 1500 te Cadix aangekomen zijn, dan eerst 8 September van dat jaar met Vespucci, in welk laatste geval er immers zooveel minder tijd voor hem overgebleven zou zijn om nog vóór het einde des jaars, te Santa Maria aan de baai van Cadix, zijn beroemde Mapamundi te vervaardigen of af te maken. Op deze kaart staat aangeteekend „Juan de la Cosa lo fizo en el Puerto de „Santa Maria en el año 1500”.

Harrisse ¹⁾ neemt aan dat deze kaart vervaardigd werd tusschen Juli en eind December 1500, volgens de opvatting dus, dat Cosa half Juni 1500 met Hojeda te Cadix aangekomen was. Latere schrijvers evenwel achtten het niet onmogelijk, dat de kaart eerst in een volgend jaar uitgekomen is.

Volgens de Lettera en de Quatuor Navigationes bezocht Vespucci (hetgeen voorafgaat is voor ons doel van geen belang) een groot eiland en een zeer uitgestrekte baai, blijkbaar Trinidad en de golf van Pária, in Juli-Augustus 1498 door Columbus ontdekt; de beschrijving wijst er op dat men de golf door de Bocas de Sierpes moet zijn binnengevaren.

Direct na het binnenkomen in de baai vond men bij de inboorlingen, die aan een haven („en questo porto”) woonden (dus aan een baai of inham), parels en wat goud en men vernam dat in het westen menschen woonden die veel meer parels bezaten. Na

¹⁾ Discovery of North America. Parijs-London. 1891-1892.

een verblijf van 17 dagen ging men weder op weg en, langs de kust varende („*nauica'mo perla costa*"), bereikte men na vele dagen („*alcapo di molti giorni*") een andere „porto", waar men een der schepen wilde kalefaten, maar waar de inboorlingen een vijandige houding aannamen. Men zette de reis voort en bereikte een eiland, dat in zee lag („*che distaue nel mare*"), dus in de Caraïbische Zee, op 15 mijl van het land („*15. leghe da terra*").

Intusschen moet men de golf van Pária door de Bocas del Dragón (waardoor Columbus in 1498 deze golf binnengekomen was) verlaten hebben, maar er wordt in de *Lettera* en in de *Quatuor Navigationes* niet gezegd op welk tijdstip dit gebeurde, wat toch wel van belang is. Vooral om te kunnen uitmaken of de tweede „porto" waar men ten anker ging, binnen of buiten de golf van Pária lag; de afstand tusschen de beide ankerplaatsen was blijkbaar groot. Konden wij dit vaststellen, dan zouden wij zooveel gemakkelijker het eiland, dat in zee lag, op 15 mijl afstands, kunnen identificeeren.

Dit eiland was bewoond door een bestiaal soort menschen, ongunstig van voorkomen; de mannen kauwden voortdurend een soort gras, af en toe aan het kauwsel een wit poeder toevoegend, dat zij bij zich droegen. De blanken trokken anderhalve dag door het eiland („*Anda'mo perla isola un di & mero*") zonder ergens water te vinden, waaraan het blijkbaar arm was; de inboorlingen dronken het water dat des nachts als dauw neersloeg en dat zich verzamelde in de op ezelsooren gelijkende bladeren van zekere plant, welke veel op het eiland voorkwam. Het regende blijkbaar zeer weinig op dit eiland; de dieren (er waren er vele en van verschillende soorten) dronken moeraswater. De bewoners hadden geen dorpen, noch huizen of hutten; zij waren ijverige visschers en vingen vele schildpadden en groote visschen.

Hier niets nuttigs kunnende uitrichten, ging men naar een ander eiland, waar een zeer groot slag menschen woonde. Ook dit eiland, dat maar klein scheen te zijn, trok men door, op zoek naar water en men bereikte een nederzetting, waar men eerst alleen eenige vrouwen aantrof, zeer groot van gestalte, wat de Europeanen deed besluiten zich van drie jonge meisjes meester te maken, ten einde die als merkwaardigheden naar Castilië mede te nemen. Spoedig evenwel verscheen een groote overmacht van mannen op het tooneel, nog grooter van statuur dan de vrouwen, welgemaakt en met pijlen en bogen gewapend. Men achtte het nu maar beter naar de booten terug te keeren en was gelukkig zich weder te kunnen inschepen, zonder dat het tot een treffen gekomen was. Van

het strand zonden de inboorlingen den blanken wat pijlen achterna, wat laatstgenoemden met twee schoten („dua tiri di bombarda”) beantwoordden; verschrikt trokken de boogschutters zich naar het hogere land terug („& tutti altuono suggirano al monte”). Deze wilden waren naakt, evenals de andere welke men tot dusver ontmoet had.

Men vervolgde de reis langs de kust (van het eiland) en bond nog herhaaldelijk den strijd met de inboorlingen aan, die niet toe wilden staan dat de Europeanen zich aan land van wat dan ook voorzagen.

De volgende plaats welke men aandeed lag blijkbaar op het vasteland en de rest van de reis (tot aankomst op Española) is voor ons doel niet van belang. Aangezien men een groot aantal parels wist te verkrijgen, zal men van het laatstbezochte eiland wel naar Goajira overgestoken zijn.

Voor ons is het nu een belangrijke vraag, welke de beide eilanden zijn welke Vespucci beweerde bezocht te hebben na de verkenning van Trinidad. Zonder aarzelen hebben negentiende eeuwse onderzoekers geconstateerd: het eerste was Margarita, het tweede (dat der reuzen) Curaçao.

Margarita (het pareleiland) ligt inderdaad op den weg van de Bocas del Dragón naar het westen en het is een eiland met weinig water, dat gunstig ligt voor de zeevisserij. Erg klein echter is het niet (een paar maal zoo groot als Curaçao) en het ligt lang geen 15 mijl ¹⁾ uit den wal. Misschien echter is bedoeld dat men 15 mijl varen moest om het eiland te bereiken en daarom is het zoo jammer dat wij niet weten welke de ankerplaats was, vanwaar men het bezielde.

Margarita komt op de oudste kaarten der nieuwe wereld voor; het werd verkend en gedoopt door Columbus op zijn derde reis en men heeft blijkbaar aangenomen, dat het eiland, in de Vespuciaansche brieven betreffende de reis van 1499-1500 genoemd, het eiland waarvan de bevolking coca(?) kauwde, Margarita zijn moest, omdat Hojeda in zijn verklaringen betreffende dezelfde reis beweerde Margarita bezocht te hebben en er aan land geweest te zijn („Salió por la boca del Drago . . . é de allí corrió é descubrió

¹⁾ 1 leghe (= 4 miglias) volgens Navarrete (Viages III. 243) 1 $\frac{1}{2}$ legua marítima (van 20 in den graad). In de Lettera wordt de afstand Lissabon-Gran Canaria ($\pm$ 715 zeemijlen van 60 in den graad) gegeven als 280 leghe, de afstand Cap Verdische eilanden-C. San Roque in Brazilië ($\pm$ 1615 zeemijlen van 60 in den graad) als 500 leghe.

„la costa de la tierra firme, fasto el golfo de las perlas é aojó la isla „Margarita y la anduvo por tierra á pie” enz.) ¹⁾; eenige anderen, die zijn verklaring ondersteunden, hadden de reis niet met hem medegemaakt.

Hierbij moet bedacht worden dat deze verklaringen twaalf jaren na dato afgelegd werden (in het Columbus-proces) en dat Hojeda herinneringen had aan een tweede reis naar de Costa Firme (die van 1502 met Juan de Vergara en García de Ocampo), op welke reis Margarita eveneens bezocht werd (een van Hojeda's onderbevelhebbers, zijn neef Pedro, ging er toen aan land). Vignaud acht het mogelijk, dat op de reis met Vespucci de deelnemers direct na het verlaten der golf van Pária uit elkander gegaan zouden zijn; Hojeda en Cosa, die 8 maanden eerder dan Vespucci op Española aankwamen, behoeven dan Margarita op deze eerste reis niet aangedaan te hebben.

Een kleine aanwijzing in een andere richting is vervat in een bewaard gebleven instructie van Hojeda, gedagteekend 20 Mei 1502, aan een zijner pilotos, waarin gesproken wordt van zekere Isabel, de Indiaansche vrouw, zou men geneigd zijn te denken, die men kort te voren in Coquibacoa aan boord genomen had. Volgens Navarrete echter, was dit een Indiaansche die Hojeda van zijn eerste reis — die met Vespucci dus — naar Spanje medegebracht had en die hem nu op zijn tweede reis — naar Goajira — weder vergezelde, opdat zij tusschenpersoon zou kunnen zijn bij de aanraking met de inboorlingen. Veel verder echter brengen deze bijzonderheden ons niet; Isabel kan uit het oostelijk parelgebied afkomstig geweest zijn, waar men op Hojeda's tweede reis evenzeer probeerde „zaken te doen” als in Goajira.

Wanneer men echter alle beschikbare gegevens bestudeerd heeft, komt men toch tot de conclusie, dat het niet zoo heel waarschijnlijk is, hoewel zeer goed mogelijk, dat Hojeda op de reis met Vespucci niets gezien zou hebben van de kust van Tierra Firme — westelijk van Pária — en dat dus hetgeen hij, twaalf jaar later, verklaarde aangaande de „ontdekking” op deze reis van de Frailes, de „islas de los Gigantes” en verder tot Goajira, zou berusten op herinneringen aan zijn tweede reis (1502-?).

Waarom het van zooveel belang is, te weten of Hojeda (en Juan de la Cosa) al dan niet de geheele door Vespucci in de Lettera beschreven kustreis medegemaakt hebben? Omdat Vespucci spreekt

¹⁾ Navarrete, Viages III. 544.

van een reuzeneiland, Hojeda de „islas (let op het meervoud) de los Gigantes” noemt en Cosa van de kust in kwestie in zijn mapamundi van 1500 een kaart opnam.

De voornaamste vraag is natuurlijk of het reuzeneiland inderdaad Curaçao was en, om dienaangaande iets te weten te komen, moeten de oudste kaarten van het betreffende gebied geraadpleegd worden.

Verschillende schrijvers hebben beweerd dat in de hiervóór reeds genoemde mapamundi van Juan de la Cosa, de oudste waarin kaarten der nieuwe wereld voorkomen, de isla de los gigantes opgenomen is, het eiland dat op een kaart van 1520 voor het eerst Curasaote of Curasote en op een van 1547 voor het eerst Curaçao genoemd wordt.

Deze mapamundi werd in 1832 te Parijs ontdekt; zij werd het eigendom van een particulier, na wiens dood de Spaansche regeering haar (in 1853) aankocht. Alexander von Humboldt ¹⁾ gaf copieën van eenige voor ons doel interessante gedeelten en in de Un. Bibl. te Amsterdam worden van deze gedeelten reproducties bewaard (eigendom van het Kon. Ned. Aardrijksk. Genootschap), waarschijnlijk uit de Atlas des monuments de la géographie, omstreeks 1880 te Parijs uitgekomen ²⁾.

De kwestie of Cosa al dan niet in 1500 door eigen ervaring de kust van Tierra Firme kende, doet er thans niet veel meer toe; zijn mapamundi bevatte natuurlijk wel meer dat onze cartograaf zelf niet gezien had.

Dat Cuba door Cosa als een eiland geteekend werd, is van belang, maar niet voor de kwestie welke ons thans bezighoudt. Wat er voor ons op aan komt is, dat hij langs de kust van Tierra Firme, westelijk van de golf van Pária, eerst Margarita (Margalida) teekent, daarna een tamelijk groot eiland zonder naam ten noorden van C. de la Mota (Zamorapunt?) en dan een eiland ten noorden van Kaap San Román, bij welk eiland de namen I. de Brasil en Bigan staan; verder naar het westen komen geen eilanden voor.

Naar den naam isla de gigantes heb ik in de beide door mij geraadpleegde reproducties tevergeefs gezocht.

Het niet benoemde eiland ligt wel ongeveer op de plaats van Curaçao, maar lijkt er in vorm heelemaal niet op, want het is zowat rond; Pater Euwens echter heeft er indertijd ³⁾ reeds op gewezen, dat nog Las Casas zich het eiland als rond gedacht heeft

¹⁾ Examen critique de l'histoire de la géographie V. Parijs 1839.

²⁾ Librairie A. Bertrand.

³⁾ De oudste kaarten van het eiland Curaçao. W. I. Gids X. 3-4.

en zelfs een Spaansche kaart van 1634, welke E. bij zijn artikel reproduceerde (No. 14), vertoont nog niet den langgerekten vorm.

Het verfhouteiland (Bigan) ligt nagenoeg daar waar wij Aruba vinden, maar lijkt allermint op dit laatste; het is b.v. veel te groot geteekend. Ook heeft later niet Aruba, maar Bonaire als vindplaats van rood hout bekendheid genoten.

Aangeteekend dient nog te worden dat niet Margarita, maar wèl Bonaire op ongeveer 15 leguas marinas = 45 zeemijlen van de vaste kust verwijderd ligt, wat merkwaardig is, in verband met hetgeen de Lettera en de Quatuor Navigationes van Vespucci zeggen aangaande de positie van het eiland waar zoo weinig water was (ook Bonaire is droog) en waar de inwoners op gras kauwden, schildpadden en visch vingen enz.

Het kan geen kwaad, den (apocriefen) brief van Vespucci aan Lorenzo de' Medici van 18 Juli 1500 naast Lettera en Quatuor Navigationes te leggen, om na te gaan waar, met betrekking tot het ons interesserende deel der expeditie van 1499-1500, de verschillen liggen.

Volgens dezen brief nu had men, alvorens de golf van Pária binnen te zeilen, contact met de bevolking van een eiland, dat gelegen was op 10° van den equator; Trinidad is hiermede nauwkeurig geïdentificeerd.

In de golf maakt men kennis met de inboorlingen, men bekomt parels en ziet papegaaien. Na de golf verlaten te hebben zeilt men langs de kust; volgt een verhaal van verschillende ontmoetingen met de inboorlingen en dan een verblijf van twintig dagen in een baai of inham („in un Porto”).

Direct daarop lezen wij van de aankomst op een eiland dat gelegen is op een afstand van „15. leghe”, ditmaal staat er bij „della terra ferma”; de positie dus van Curaçao, of nauwkeuriger nog die van Bonaire. En nu is het merkwaardig, dat de beschrijving welke gegeven wordt van het bezoek aan dit eiland, nagenoeg woordelijk overeenkomt met wat er in de Lettera en in de Quatuor Navigationes gezegd wordt van het eiland der reuzen en niet met wat laatstgenoemde twee bronnen bevatten aangaande een te voren gevonden eiland, dat dan volgens de gangbare opvattingen Margarita geweest zou zijn.

De bewoners van het reuzeneiland waren van zoodanige staatur, dat iedere vrouw een Penthesilea en iedere man een Antaeus leek.

Na van de reuzen afscheid genomen te hebben, begaf men zich

naar een ander eiland, dat weder 10 mijl verder lag en waarvan de bevolking in huizen boven het water woonde, zooals die van Venetië; het is duidelijk dat men thans weder op het vasteland was en wel in de golf van Venezuela; alleen klopt de afstand niet.

De aan Vespucci toegeschreven brief, waaruit hierboven het een en ander overgenomen is, voor het eerst gepubliceerd in 1745, door Angelo-Maria Bandini, van wiens werk ¹⁾ in 1748 een Duitse vertaling verscheen, heeft blijkbaar, voordat men de echtheid ernstig in twijfel is gaan trekken, ook bij Nederlandsche schrijvers bekendheid genoten. Vooral die Penthesileae en Antaei hebben indruk gemaakt, zie Corn. de Jong ²⁾. De veel latere A. T. Brusse ³⁾ haalt Vespucci's opmerkingen aangaande bestiale en onwetende inboorlingen en het verhaal van de voetsporen op het strand, uit den brief aan Medici — in plaats van uit de Lettera — en meent blijkbaar dat Vespucci in het Spaansch schreef; het door anderen voor Margarita gehouden eiland was volgens Brusse waarschijnlijk Bonaire, dat der reuzen Curaçao.

Volgens Vignaud was Vespucci wel een middeleeuwer, maar toch minder dan sommige zijner tijdgenooten gesteld op het wonderbaarlijke. Von Humboldt maakte de aardige opmerking dat de Vespucciaansche notities welke bewaard gebleven zijn slechts geschreven waren om hooggeplaatste personages te vermaken, die enkel belang stelden in de schildering van vreemde landen en volken en de soms overdreven beschrijving van dramatische avonturen.

Overigens is er weinig wonderbaarlijks in het bestaan van Indianen van zeer forsche gestalte. Magalhães vond reuzen aan de Rio de la Plata en Jacques l'Heremite op Vuurland. Wel zijn de Patagoniërs ook thans nog bekend om hun groote lichaamslengte en de tegenwoordige bewoners van tropisch Amerika eerder klein van gestalte, maar ten slotte is ons van de omzwervingen der bewoners van de nieuwe wereld in de praecolumbiaansche tijden niet zoo heel veel met zekerheid bekend en wij begrijpen die migratie ook niet. Reeds Darwin ⁴⁾ vroeg zich af, waarom inboorlingen van het Zuidamerikaansche vasteland het onherbergzame Vuurland tot woonplaats gekozen kunnen hebben.

¹⁾ Vita e lettere di Amerigo Vespucci.

²⁾ Reize naar de Car. Eilanden (1807).

³⁾ Curaçao en zijn bewoners (1882).

⁴⁾ Journal of researches during the voyage of H.M.S. Beagle by Charles Darwin.

Bovendien waren Vespucci en zijn tochtgenooten misschien niet aan lange menschen gewend; van Hojeda is bekend, dat hij onder zijn tijdgenooten doorging voor „pequeño de cuerpo” en misschien was Francesco degli Albizzi, in de Lettera ter vergelijking genoemd, niet eens zulk een heel groote man.

Wel hebben Hojeda, Vergaro en Ocampo in 1502 het reuzeneiland opnieuw bezocht, d.w.z. dat zij in hun verklaringen aangaande het op deze reis voorgevallen van de isla de los Gigantes spraken, maar van de lichamelijke gesteldheid der inboorlingen hebben zij niets gezegd, waar toen ook geen aanleiding toe bestond. Men vond bij deze inboorlingen eenig goud (sieraden) en er was verfhout op het eiland, volgens den een veel, volgens den ander weinig.

De uitlatingen van Hojeda over de reuzen, welke hij gezien zou hebben op een eiland tusschen Trinidad en het schiereiland Goajira, zijn tot ons gekomen door de Historia General de las Indias van Bartolomé de las Casas, de zoon van een conquistador en zelf een bekeerd conquistador, bekend om den strijd welken hij gevoerd heeft voor de belangen der Indianen. Hij had Hojeda op Española gekend en hem zijn werkelijke of vermeende misdragingen tegenover de inboorlingen niet kunnen vergeven.

De beroemde Dominicaan Fray Bartolomé, bisschop van Chiapa, moet zijn herinneringen aan Hojeda, vervat in de Historia General, geschreven hebben nadat hij, in 1547, voor goed in Spanje teruggekeerd was; Hojeda was toen reeds meer dan 30 jaar dood. De brave bisschop nam aan dat het reuzeneiland dat zijn moest hetwelk destijds reeds als Curaçao bekend was; hij geloofde blijkbaar niet aan de verhalen, welke Hojeda hem aangaande de ongewone lichaamslengte der bewoners van dateiland opgedischt zou hebben.

Ten slotte gaat het er slechts om, wat men in de dagen der conquistadores onder reuzen verstond; fabelachtige figuren, of menschen van hooge gestalte.

De Vespucciaansche geschriften zijn lang de aandacht van Amerikanisten blijven bezighouden; ik heb echter niet begrepen, dat de resultaten van Magnaghi's onderzoek ¹⁾ nieuw licht verspreiden over de ontdekking van Curaçao.

Wij zullen er ons wel bij moeten neerleggen dat niet met zekerheid uit te maken is, of het eiland der reuzen van 1499 inderdaad Curaçao en of het verhaal aangaande die reuzen een verdichtsel dan wel eenvoudig een overdrijving was.

Amsterdam, 1 Juli 1936.

¹⁾ Americo Vespucci. Rome 1926.